

**O'ZBEK TILINING TARJIMADAGI MILLIY RANG-BARANGLIKNI
IFODALASHDAGI ROLI: G'OFUR G'ULOM MENING O'G'RIGINA
BOLAM HIKOYASI MISOLIDA**

Kan Viktoriya Vyacheslavovna
Andijon davlat chet tillar instituti
Romano-German va Slavyan
tillari fakulteti talabasi
k.viktoriya017@gmail.com
Ilmiy rahbar: **Egamova N.T**
Andijon davlat chet tillar instituti
Romano-German va Slavyan
tillari fakulteti o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada G'ofur G'ulomning «Mening o'g'rigina bolam» hikoyasi misolida o'zbek tilining tarjimadagi milliy rang-baranglikni ifodalashdagi roli tahlil qilinadi. Maqolada o'zbek xalqining madaniy xususiyatlarini, urf-odatlarini va hissiyotlarini aks ettiruvchi realiyalarni tarjimaga qanday yondashish kerakligi, shuningdek, bu jarayonda tarjimonning roli haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: O'zbek tili, tarjima, milliy rang-baranglik, realiyalar, G'ofur G'ulom, madaniy xususiyatlar.

Аннотация: В данной статье анализируется роль узбекского языка в передаче национального колорита на примере рассказа Гафура Гуляма «Мening o'g'rigina bolam». Рассматриваются особенности подхода к переводу реалий, отражающих культурные особенности, обычаи и эмоции узбекского народа, а также роль переводчика в этом процессе.

Ключевые слова: узбекский язык, перевод, национальный колорит, реалии, Гафур Гулям, культурные особенности.

Abstract: This article analyzes the role of the Uzbek language in conveying national color in translation, using G'afur G'ulom's short story "Mening o'g'rigina bolam" as an example. It discusses approaches to translating cultural realia that reflect the traditions, customs, and emotions of the Uzbek people, as well as the translator's role in this process.

Keywords: Uzbek language, translation, national color, realia, G'afur G'ulom, cultural features.

O'zbek tili, o'zining boy tarixi va madaniy merosi bilan, tarjimaga milliy rang-baranglikni yetkazishda muhim o'rin egallaydi. Tarjima nafaqat bir tildan ikkinchi tilga

so'zlarni o'tkazish jarayoni, balki tilga xos bo'lgan his-tuyg'ularni, madaniy xususiyatlarni va milliy an'analarni etkazish san'atidir.

O'zbek adabiyoti, ayniqsa Abdulla Qodiriy, G'afur G'ulom, Abdulla Qahhor kabi mualliflarning asarlari, o'zbek xalqining madaniyati, an'analari va turmush tarzini aks ettiruvchi o'ziga xos leksika bilan boyitilgan. Ushbu asarlarning rus tiliga tarjimai nafaqat tilni bilishni, balki madaniy xususiyatlarni ham chuqur tushunishni talab etadi, chunki tarjimon nafaqat so'zlarni, balki milliy rang-baranglikni va ularning o'ziga xos hissiyotlarini saqlab qolishi zarur.

Tarjimadagi eng muhim jihatlardan biri bu realiyalarni, ya'ni boshqa tilga to'g'ridan-to'g'ri tarjima qilinmaydigan o'ziga xos tushunchalar va hodisalarni ifodalashdir. Masalan, G'afur G'ulomning hikoyalarida o'zbek oilaviy hayoti, an'analari va milliy xususiyatlariga oid ifodalar ko'pincha uchraydi. Tarjimon bu tushunchalarni rus tiliga o'zgartirishda, ularni o'quvchi uchun tushunarli qilib, asl asardagi muhitni saqlab qolish kerak.

G'ofur G'ulomning «Mening o'g'rigina bolam» hikoyasi o'zbek adabiyotining betakror asarlaridan biri bo'lib, unda o'zbek xalqining hayot tarzi, ijtimoiy muammolar va insonning ichki dunyosi chuqur tasvirlangan. Ushbu asar nafaqat o'zbek tilining o'ziga xos xususiyatlarini, balki xalqning urf-odatlarini, qadriyatlarini va hissiyotlarini ham aks ettiradi. Tarjima jarayonida milliy rang-baranglikni saqlash, asarning mohiyatini to'liq etkazish uchun juda muhimdir, chunki til nafaqat ma'lumotlar uzatish vositasi, balki milliy ruhning ifodasi hisoblanadi. Tarjimada milliy rang-baranglikni ifodalash, ayniqsa, G'ofur G'ulomning «Mening o'g'rigina bolam» hikoyasi kabi asarlarning tarjimai jarayonida katta ahamiyatga ega. Tarjimada o'zbek tilining boy leksikasi, dialektal xususiyatlari, xalqona iboralar va so'z birikmalarini saqlash, asl asarning ma'nosini yo'qotmasdan boshqa tilga o'tkazish uchun juda muhimdir. O'zbek tilining tarjimadagi milliy rang-baranglikni ifodalashdagi o'rni, ayniqsa, adabiy tarjimada va xalqaro madaniyatlararo muloqotda o'zining ahamiyatini namoyon qiladi.

G'afur G'ulomning «Mening o'g'rigina bolam» hikoyasi o'zbek xalqining turmush tarzi, urf-odatlari va madaniy hayotini aks ettiruvchi realiyalarga boy asarlardan biridir. Bu hikoyada ishlatilgan so'z va iboralar orqali o'zbek milliy ruhiyati, ijtimoiy munosabatlari hamda tarixiy-madaniy konteksti yaqqol namoyon bo'ladi. Realialar — bu biror xalqning hayot tarziga, tarixiga, geografik sharoitiga va madaniyatiga xos bo'lgan leksik birliklar bo'lib, ularni boshqa tilga tarjima qilishda nafaqat til, balki madaniy tafakkur darajasi ham hisobga olinadi. Masalan, hikoyadagi «do'ppi», «ayvon», «sho'rva» kabi so'zlar o'zbek xalqining madaniy kodini ifodalovchi realialardir. Tarjimon uchun bunday birliklarni boshqa tilga o'girishda muhim vazifa — ularning ma'no va funksional yukini asrab qolishdir. Turli tadqiqotchilar realiyalarni har xil yondashuvlar asosida tasniflagan: ayrimlar ularni tarixiy va madaniy belgilar asosida, boshqalar esa lingvistik funksiyalari bo'yicha

ajratgan. Shu sababli, realiyalarni tarjima qilish nafaqat tilshunoslik, balki madaniyatshunoslik nuqtayi nazaridan ham dolzarb masaladir.

Bu atama birinchi marta 1952-yilda tadqiqotchi L.N. Sobolev tomonidan qo'llanilgan; u "realiya" atamasini hozirgi zamonaviy ma'nosida ishlatadi va unga ancha puxta ta'rif ham beradi [3; b. 290].

S. Vlastov va S. Florin realiyalarni ifoda vositalarining alohida toifasiga ajratadilar. Ularning fikricha, realiyalar — bu "bir xalq hayoti, urf-odati, madaniyati, ijtimoiy taraqqiyotiga xos bo'lgan, boshqa xalqqa noma'lum yoki begona bo'lgan, milliy va (yoki) zamonaviy koloritni ifodalovchi, odatda boshqa tilda aniq muqobili bo'lmagan, tarjima jarayonida alohida yondashuvni talab qiladigan so'zlar va iboralar"dir [1; b. 45].

G. D. Tomaxinning ta'rifiga ko'ra, realiyalar — bu "muayyan millat va xalqlargagina xos bo'lgan moddiy madaniyat predmetlari, tarixiy voqealar, davlat institutlari, milliy va folklor qahramonlari, mifologik mavjudotlar va shu kabilarning nomlari"dir [2; b. 13].

Milliy rang-baranglik, o'zbek tilining xususiyatlarini ifodalash, boshqa tilga o'tkazishda o'ziga xos qiyinchiliklar yaratadi, lekin shu bilan birga, o'zbek xalqining ruhiyatini, uning tarixiy-madaniy merosini va turmush tarzini tushunishga imkon beradi. G'ofur G'ulomning «Mening o'g'rigina bolam hikoyasi» tarjimasida milliy rang-baranglikni saqlash va to'liq aks ettirish mas'uliyati tarjimachi uchun juda katta ahamiyatga ega. Asar nafaqat o'zbek xalqining turmush tarzini, balki uning tilini, urf-odatlarini va ijtimoiy qadriyatlarini tasvirlaydi «Mening o'g'rigina bolam hikoyasi» hikoyasida o'zbek tilining o'ziga xos leksik elementlari, dialektal iboralar, xalqona so'zlari va uslubi orqali milliy ruh aniq seziladi. Tarjimada bu elementlarni saqlab qolish va ularni boshqa tilga to'liq va aniq tarzda o'tkazish, asarning ruhini va mazmunini saqlashda juda muhim ahamiyatga ega. Tarjimachi o'zbek tilining milliy xususiyatlarini to'liq aks ettirish uchun, asl tilning o'ziga xosligini yaxshi tushunishi, o'zbek xalqining mentalitetini, urf-odatlarini va madaniy xususiyatlarini bilishi zarur.

Tarjimadagi milliy rang-baranglik, nafaqat tilning o'ziga xos xususiyatlarini, balki o'zbek xalqining dunyoqarashini, qadriyatlarini va hayot tarzini aks ettiradi. G'ofur G'ulomning «Mening o'g'rigina bolam» hikoyasida ishlatilgan iboralar, masalan, «yo'lda» (yo'l), «xona» (uy), «g'oya» (fikir) kabi so'zlar o'zbek tilining boyligini va xalqning ruhiyatini namoyon etadi. Bu so'zlar o'zbek xalqining jamiyatdagi o'rnini, uning ijtimoiy va madaniy hayotiga bo'lgan qarashlarini aks ettiradi. Tarjimada bunday so'zlar va iboralarni to'liq va aniq tarzda tarjima qilish, o'zbek tilining madaniy xususiyatlarini to'liq aks ettirishga yordam beradi. Shu bilan birga, bu jarayonda tarjimachi o'zbek tilining milliy rang-barangligini saqlash uchun eng yaxshi imkoniyatlarni yaratishi zarur. Tarjima jarayonida milliy rang-baranglikni ifodalash,

o'zbek tilining xalqona va milliy elementlarini boshqa tilga to'liq o'tkazish, tarjimaning muvaffaqiyatli bo'lishini ta'minlaydi.

Tarjimada realiyalarni berishning asosiy strategiyalarini ko'rib chiqishdan avval, muayyan misollarni tahlil qilishga o'tish muhim.

Transliteratsiya — bu tarjima qilingan tildagi so'zning grafik (harf) tarkibini avvalgi tildagi so'zniing grafeamalari orqali berish (grafeamalar darajasidagi berilgan joiza): mahalla — mahalla, chapan — chopon, kavushi — kovush.

Transkripsiya — bu tarjima qilinayotgan so'zniing ovoziy shaklini tarjima qilingan tildagi harflar bilan berish (fonemalar darajasidagi berilgan joiza): ayvan — aivon, kumgan — kumgan.

Transkripsiya va transliteratsiya milliy rang-barang leksikasini berishda keng qo'llaniladi, ayniqsa tarjima tilida bunday terminlarga analog mavjud bo'lmasa.

Kalkirovka — so'zni yoki iborani shunchaki bevosita (so'zma-so'z) tarjima qilish, bu orqali uning semantikasini maksimal darajada saqlash. Masalan: buva-ata — otca-ded, buvidjan — bobushka-dusha, domla — o'qituvchi, maktab — maktab.

Tasviriy tarjima — leksik birlikning ma'nosini uzoq izohli iboralar yordamida berish, ularning mohiyatini tushuntirish. Masalan: mardiker — vaqtincha yoki mavsumiy ishlarni bajaradigan ishchi, ellikbashi — jamoadagi katta, tartibni saqlash va soliq yig'ish uchun javobgar, dyadya-arbakash — odamlarni yoki yuklarni attor yoki ishlatilgan eshak bilan tashish bilan shug'ullanadigan erkak.

Yaqinlashtirilgan tarjima — tarjima tili uchun aniq analogi bo'lmagan leksik birlik uchun yaqin ma'noga ega bo'lgan ekvivalentni tanlash. Bunday ekvivalentlarni «analoglar» deb atash mumkin.[3; c. 29-30]

1. Кърпача

Ma'nosi: O'zbek xalqining milliy yotish an'anasiga xos bo'lgan yumshoq, tikilgan gilamcha.

Uy anjomlari orqali xalqning turmush tarzini ifodalaydi. Ko'rpacha o'zbek xonadonlarining ajralmas qismidir.

2. Чай

Ma'nosi: Har bir o'zbek uyida kundalik ichimlik sifatida choy ichiladi. Mehmon kutish, suhbat qilish, hatto jiddiy masalalarni muhokama qilish ham choy ustida kechadi.

O'zbekona mehmondo'stlik, samimiyat ramzi sifatida milliy ruhni aks ettiradi.

3. Базар

Ma'nosi: Mahalliy savdo joyi, o'zbek hayotida markaziy o'rin tutadigan joy.

Bozor — bu nafaqat savdo, balki odamlar orasidagi muloqot, yangiliklar almashinuvi, madaniyat markazi.

4. Маҳалла

Ma'nosi: Mahalla — ijtimoiy jamoa birligi, mahalliy hamjamiyat.[5]

O'zbek jamiyatining o'ziga xos tuzilmasi, qo'shnichilik, birdamlik va ijtimoiy hayot markazi sifatida milliylikni aks ettiradi.

Bu so'zlar, o'z o'rnida, milliy koloritni, o'zbek xalqining o'ziga xos turmush tarzi va ijtimoiy-mahalliy munosabatlarini ifodalaydi. Ularni rus tiliga tarjima qilishda, ularning ma'nosini to'liq berish qiyin, chunki har bir so'z o'zbek kontekstida aniq bir xalqning madaniyati, urf-odatlar va turmush tarzini anglatadi. Shuning uchun, bu so'zlar va realiyalar hikoyaning muhim qismi bo'lib, ularning ahamiyati tarjimadagi muammolarni ko'rsatadi va buning natijasida ularni aniq tarjima qilish qiyinlashadi.

O'zbek tili o'zining boy madaniy merosi bilan tarjimaga milliy rang-baranglikni etkazishda muhim o'rin tutadi. Tarjima nafaqat so'zlarni, balki xalqning urf-odatlar, qadriyatlar va hissiyotlarini saqlashni ham talab qiladi. G'ofur G'ulomning «Mening o'g'rigina bolam» hikoyasida ishlatilgan realiyalar, masalan, «do'ppi», «ayvon» va «sho'ra» kabi so'zlar, o'zbek xalqining madaniyati va turmush tarzini aks ettiradi. Ularni boshqa tilga to'g'ri tarjima qilish qiyin, chunki har bir so'z o'zbek xalqining an'analari ifodalaydi.

Tarjimon realiyalarni saqlab qolish orqali asarning mohiyatini to'liq etkazishi zarur. Tarjima jarayonida milliy rang-baranglikni ifodalash, o'zbek tilining xususiyatlarini saqlash va xalqning madaniy merosini yoritish uchun juda muhimdir. Bu jarayon tarjimaning muvaffaqiyatli bo'lishini ta'minlaydi va o'zbek xalqining dunyoqarashini tushunishga yordam beradi.

Adabiyot:

1. Влахов С.И., Флорин С.П. Непереводимое в переводе. – Изд.4-е – М.: «Р.Валент», 2009.
2. Tomaxin G. D. «Realialari tilda va madaniyatda». – M.: IYaSh, 1997. B. 13.
3. Sobolev L.N. «Tasvirni tasvir bilan tarjima qilish haqida». // «Hunarli tarjima masalalari». / L.N. Sobolev. – M., 1955. – B. 290.
4. G'afur G'ulom. «Mening o'g'rigina bolam» [Elektron manba]. – Kirish manzili: <https://ziyouz.uz/uzbek-nasri/gafur-gulom/gafur-gulom-mening-ogrigina-bolam-hikoya/> (murojaat sanasi: 22.03.2025).
5. Гафур Гулям. Воришка [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.ziyouz.uz/ru/proza/uzbekskaya-sovremennaya-proza/606-2012-09-06-10-59-15> (дата обращения: 22.03.2025).